

Talvilintulaskennat 1978—79

LASSE SAMMALISTO

SAMMALISTO, L. 1979: *Talvilintulaskennat 1978—79 (The winter bird census in Finland in 1978—79)*. — *Ornis Fennica* 56:163—168.

The Finnish winter bird census has continued without interruption since it started in 1956. Winter 1978—79 was unusually cold but this did not cause any decline in the wintering populations of *Carduelis chloris* and *Parus caeruleus*, which have been increasing continually during the 20 years of the census. Although tits did not suffer heavy losses, the populations of *Certhia familiaris* and *Regulus regulus* declined markedly from Christmas to March. The only invading bird was *Loxia leucoptera*, which later nested in many places in the eastern part of the country, although the invasion was weak. The mass eruption of *Aegithalos caudatus* in the autumn of 1977 resulted in the almost total disappearance of the species from the country; in the February-March census of 1979, only 15 specimens were encountered, which means a 99 % drop from November 1977. *Coccothraustes coccothraustes* has increased considerably within the last decade in Finland both as a breeding and a wintering bird. The gallinaceous birds have been decreasing steadily during the last 20 years and the cyclic peaks have become lower and lower. The decrease of *Tetrao urogallus* is especially alarming.

Lasse Sammalisto, Zoological Museum, University of Helsinki, P. Rautatiek. 13, SF-00100 Helsinki 10, Finland

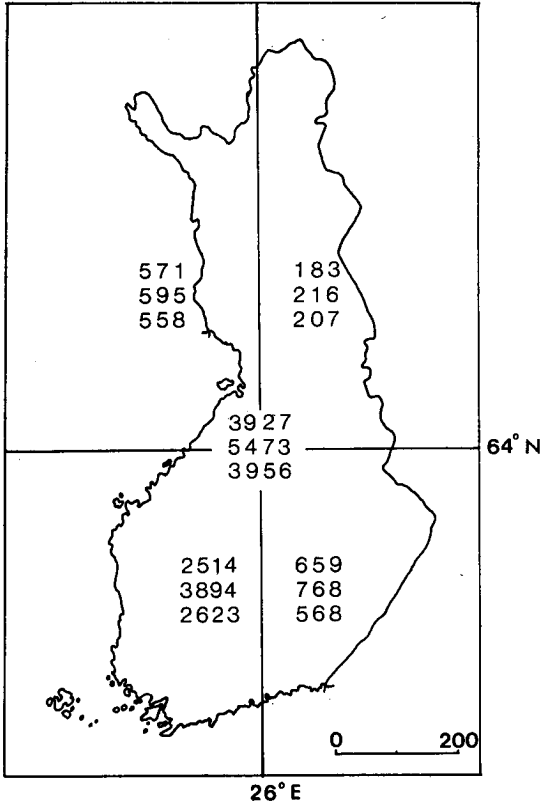
Talvilintulaskennat sujuivat viime talvena vakaasti entisiä polkujaan ja latujaan. Reittikilometrit ilmenevät kuvasta 1 ja havaitut lajimäärät kuvasta 2. Tulosten laskennan jälkeen tulleita lomakkeita ei ole otettu huomioon, vaan ne on tallennettu tietokonerekisteriin. Myöhästyneitä lomakkeita on kuitenkin niin vähän, että niiden jääminen pois tästä katsauksesta ei olennaisesti vaikuta tuonnempana esitettäviin lukuarvoihin.

Vakaasti eneneviä lajeja ovat Suomessa viherpeippo ja sinitiainen (Sammalisto 1974). Ei edes melkoisen ankara talvi vähentänyt niiden talvikantoja edellisvuotisesta. Uusintalaskennassa viherpeippoja havaitaan 'luonnonvastaisesti' enemmän kuin syksyllä ja vuodenvaihteessa, koska laulu aika on

jo helmi-maaliskuun vaihteessa alkanut.

Vakaasti väheneviä ovat taas kanalintukantamme. Teeri eneni edellisvuodesta, mutta ei paljon. Myös pyynkanta kasvoi hieman; sama koski lukuarvojen mukaan myös metsoa, mutta sen talvilintulaskennoissa havaitut määrät ovat niin pieniä, että tulosten nojalla on mahdotonta päätellä mitään varmaa talvikannan kehityksestä. Selkeää, syklisiin vaihteluihin kuuluvaa huippua ei ainakaan tullut.

Talven ankaruuden saattoi olettaa johtavan tiaisten melkoiseen väheneeseen. Näin ei kuitenkaan käynyt (taul. 1). Sen sijaan herkimpien lajien, puukiiپیجان ja hippiäisen, määrät odotetusti romahtivat uusintalaskentaan mennessä.

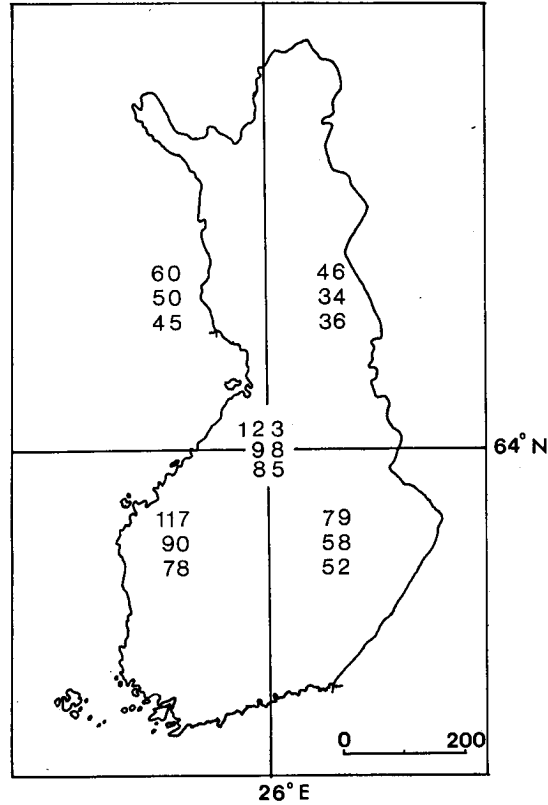

KUVA 1. Talven 1978—79 laskentojen reittikilometrit koko maassa (keskellä) ja maan neljänneksissä. Ylin luku koskee syys-, keskimäinen joulu- ja alin uusintalaskentaa.

FIG. 1. Lengths of census routes in km. In each area, top: November, middle: Christmas, bottom: March. Centre: totals for the whole country.

Pyrstötiaisen osalta edellisvuoden lähes huippumäärät tuottanut vaellus tyhjensi maamme tästä linnusta melkein kokonaan. Uusintalaskennassa tavattiin lähes 4000 reittikilometrillä vain 15 yksilöä (parvet 2+4+9), eli puolentoista vuoden takaisesta syyslaskennasta määrät olivat pudonneet noin sadanteen osaan.

Muitakaan vaelluslintuja ei viime

KUVA 2. Lajimäärät. Järjestely kuten kuvasa 1.

FIG. 2. Number of species, arranged as in Fig. 1.

talvena liiemmästi ollut, kuten jo on todettu ainakin 'Tringan' numerossa 3/1979. Ainoastaan kirjosiipikäpylinnalla oli heikko vaellus, mutta tarpeeksi mittava johtakseen pesintöihin, joita toistaiseksi julkaisemattomien tietojen mukaan on tapahtunut paikoitellen runsaastikin. Kirjosiipien vaelluksen painopiste osui kaakkoon ja pohjoiseen. Seuraava laskelma ei tosin osoita tätä maan koillisosan kohdalta, mutta siellä reittejä on niin vähän, että kirjosiipien osuminen niille näin-

TAULUKKO 1. Yleisten talvehtijoiden määrät/10 reitti-km. Järjestely kuten kuvissa 1 ja 2. Merkit: + = 0.05 tai vähemmän, — = ei tavattu.

TABLE 1. Numbers (ind./10 route km.) of common winter birds, arranged as in Figs. 1 and 2. Symbols: + = 0.05 or less, — = no observation.

<i>Acc gen</i>			<i>Acc nis</i>			<i>Tet uro</i>			<i>Lyr tet</i>			<i>Lag lag</i>		
+			0.2		+	0.1		0.4	2.2		7.3	0.5		2.2
+			+		+	0.1		0.3	2.8		4.0	0.3		1.0
+	0.1	0.1	0.1	0.2	—	+	0.2	0.7	0.8	2.7	2.9	0.3	0.2	2.5
0.1	0.1	0.1	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	2.7	3.7	0.7	0.1	0.1	—
0.1	0.1	0.1	0.2	0.1	0.1	0.2	0.1	0.2	3.9	1.4	3.5	+	0.2	—
0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.2	0.2	1.6	1.2		+		+
<i>Tet bon</i>			<i>Per per</i>			<i>Pha col</i>			<i>Dry mar</i>			<i>Den maj</i>		
0.5		0.1	0.8		—	—		—	0.1		0.2	0.6		0.9
0.5		0.8	—		—	—		—	0.1		+	0.4		0.3
0.1	0.8	0.1	—	0.4	—	—	0.8	—	+	0.2	+	0.3	1.2	0.7
0.8	0.4	1.1	0.5	0.3	0.5	1.1	0.7	0.2	0.2	0.2	0.1	1.2	1.5	2.1
0.4	0.3	0.7	0.3	0.2	0.2	0.9	0.4	0.6	0.2	0.2	+	1.4	0.9	3.3
0.3	0.3	0.3	0.3		+	0.6		—	0.2		0.2	1.1		2.5
<i>Cor corax</i>			<i>Cor corone</i>			<i>Cor mon</i>			<i>Pic pic</i>			<i>Gar gla</i>		
1.9		4.1	16		3.7	0.7		—	24		13	1.0		0.9
3.3		0.8	11		4.0	0.7		0.5	18		11	0.6		0.5
5.3	1.0	1.5	8.0	31	6.1	1.6	4.4	0.5	19	16	11	0.5	2.5	0.2
0.7	0.9	0.5	35	25	33	5.7	6.0	3.9	14	13	16	3.0	1.2	2.7
0.7	1.3	0.3	29	21	27	7.8	5.0	3.0	13	14	13	1.4	1.1	1.3
0.7	0.1	0.1	25		27	4.8		1.3	12		16	1.3		1.3
<i>Per inf</i>			<i>Par maj</i>			<i>Par cae</i>			<i>Par ate</i>			<i>Par cri</i>		
0.3		1.0	25		15	0.3		—	—		—	0.5		0.1
0.1		0.2	18		7.5	0.2		—	+		0.1	0.5		0.3
0.2	0.1	0.5	21	44	9.2	0.1	3.4	—	0.2	0.3	—	0.6	2.0	0.2
—	+	—	47	34	56	4.1	3.4	3.2	0.4	0.4	0.3	2.5	1.6	1.1
—	+	—	37	37	36	4.2	3.7	2.4	0.5	0.3	0.2	2.0	1.6	1.9
—	—	—	41		36	4.6		2.1	0.5		0.2	1.9		1.5
<i>Par cin</i>			<i>Par mon</i>			<i>Aeg cau</i>			<i>Cer fam</i>			<i>Cin cin</i>		
0.3		1.9	9.9		7.4	0.75		0.3	0.1		+	0.1		0.4
—		0.9	5.7		7.5	—		—	+		+	+		0.2
+	0.1	1.7	8.5	9.7	8.3	—	0.3	—	+	0.7	+	+	0.2	0.3
—	+	—	9.6	8.6	14	0.1	0.1	0.7	0.7	0.5	1.2	0.1	0.2	0.4
—	0.1	—	8.6	8.8	11	0.1	+	0.1	0.6	0.3	0.4	0.2	0.2	0.7
—	—	—	7.9		13	+		0.2	0.3		0.5	0.2		0.3
<i>Tur mer</i>			<i>Tur pil</i>			<i>Tur ili</i>			<i>Reg reg</i>			<i>Bom gar</i>		
+		—	18		4.1	+		+	1.2		0.9	24		35
—		—	0.9		0.1	—		—	1.1		—	21		3.0
+	0.8	—	—	62	—	—	0.5	—	+	5.6	0.1	4.2	5.6	3.9
0.9	0.8	1.0	74	6.2	66	0.6	—	0.7	7.2	3.2	2.9	5.8	7.4	12
0.9	0.4	0.2	8.2	0.2	2.0	—	—	—	3.8	1.3	3.2	29	3.8	18
0.4	—	—	0.2		+	—		—	1.8		0.9	3.5		5.4

Cont. from p. 165

<i>Stu vul</i>			<i>Pas mon</i>			<i>Car chl</i>			<i>Car car</i>			<i>Car spi</i>		
2.1	0.3	—	—	—	—	2.7	0.7	+	+	—	—	3.3	0.71	—
—	—	—	—	—	—	1.4	+	—	—	—	—	0.2	—	—
—	5.3	—	—	0.1	—	3.2	5.6	0.5	+	0.4	—	2.5	30	+
5.2	+	8.5	+	0.4	0.1	7.3	6.6	3.2	0.5	+	0.5	36	3.8	37
+	+	+	0.3	0.6	1.1	8.3	12	3.9	0.3	0.2	0.5	4.8	8.6	4.0
0.1	—	—	0.2	—	2.7	17	—	6.0	+	—	0.1	7.8	—	5.4
<i>Aca can</i>			<i>Aca fla</i>			<i>Pyr pyr</i>			<i>Pin enu</i>			<i>Loxia</i>		
—	—	—	22	—	32	11	—	4.6	3.0	—	1.9	7.3	—	6.7
—	—	—	22	—	5.7	9.2	—	3.4	5.9	—	0.4	3.9	—	3.7
—	0.4	—	56	19	34	11	11	5.5	0.3	1.7	0.6	5.9	14	7.8
0.4	0.1	0.8	11	17	43	10	14	15	1.6	1.2	0.7	12	7.3	15
0.2	+	—	7.6	36	62	14	13	22	0.4	0.2	1.4	7.7	7.9	9.7
+	—	—	29	—	55	13	—	15	0.1	—	0.1	8.4	—	9.0
<i>Lox pyt</i>			<i>Fri coe</i>			<i>Fri mon</i>			<i>Emb cit</i>			<i>Ple niv</i>		
0.3	1.3	—	—	—	—	—	—	—	5.3	—	1.5	0.4	—	+
0.2	0.1	—	—	—	—	—	—	—	4.3	—	3.6	0.6	—	—
0.5	0.3	2.3	—	0.5	—	+	0.4	—	5.3	33	2.9	0.4	0.4	—
0.2	0.2	0.3	0.7	0.2	0.3	0.5	0.3	0.3	32	46	37	—	0.1	—
0.2	0.6	0.7	0.3	+	0.1	0.4	0.2	+	58	41	34	0.4	0.4	0.2
0.5	2.2	—	+	—	—	0.1	—	—	44	—	35	0.1	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0.6	—	0.1

kin heikon vaelluksen aikana jää kovin sattumanvaraiseksi. Taulukossa on aineiston vähäisyyden vuoksi laskettu yhteen kaikkien kolmen laskennan tulokset. Maa on jaettu neljään lohkokuvien 1 ja 2 mukaisesti, ja luvut tarkoittavat yksilömääriä tuhatta reittikilometriä kohti.

$$\frac{10}{2} \quad \frac{0}{21} \quad N = 73$$

Käpylintuja oli yleensäkin erittäin paljon, ja tähänastisista vuosista ainoastaan talven 1967/68 määrät ylittivät samalle tasolle. Käpylintujen tilastoiminen — varsinkin tällaisena huipvuonna — on visainen pulma. Kirjosiipi tuskin tuottaa hankaluuksia, koska sen äänikin on poikkeava, mutta toisin on tarkasteltaessa pikku- ja isokäpylintujen keskinäistä runsaussuhdetta. Nyt käsiteltävänä olevana talvena ilmoitettiin seuraavat määrät eri

käpylintuja (kaikkien kolmen laskennan keskiarvo koko maasta, yks./10 km):

<i>Loxia curvirostra</i>	<i>Loxia</i> sp.	<i>Loxia pytyopsittacus</i>
7.1	2.5	0.35

Tämän mukaan noin neljännes käpylinnuista jäi määrittämättä. Mutta kun jokaiseen ryhmään voi kuulua molempia lajeja, ei lajien lukumääräsuhdetta voi näistä luvuista suoraan arvioida. Ilmeiseltä kuitenkin tuntuu, että isokäpylinnut on ainakin useimmiten määritetty oikein, jolloin niiden osuus ylläolevassa laskelmassa edustaisi vähimmäismäärää. Määritettyjen isokäpylintujen osuus laskennoissa on melko tasaisesti vuosien mittaan enentynyt, mutta tämä voi johtua pelkästään siitä, että laskijat ovat oppineet erottamaan lajit maastossa paremmin kuin ennen.

TAULUKKO 2. Satunnaislajeja. SW jne. viittaavat kuvan 1 neljänneksiin.

TABLE 2. Rare occasionals. Top left to right: November, Christmas, March. SW etc. refers to different parts of the country, see Fig. 1.

Laji	Syyslaskenta	Joululaskenta	Uusintalaskenta
<i>Tachybaptus ruficollis</i>	Renko 1	Heinola 1	—
<i>Phalacrocorax carbo</i>	SW 1	Ahvenanmaa 1	SW 5, Kajaani 1
<i>Branta canadensis</i>	Pori 15	—	—
<i>Aquila chrysaetos</i>	SW 1	Ahv.maa, Pyhtää, Rovaniemi 1	SW 1
<i>Haliaeetus albicilla</i>	SW 1	Ahvenanmaa 8	Ahvenanmaa 2, SW 1
<i>Rallus aquaticus</i>	—	Ahvenanmaa 1	—
<i>Gallinula chloropus</i>	SW 1	—	—
<i>Larus hyperboreus</i>	—	Ahvenanmaa 1	—
<i>Streptopelia decaocto</i>	SW 1	SW 28	SW 9
<i>Bubo bubo</i>	SW 3	SW 4	SW 2
<i>Strix nebulosa</i>	Nurmes 1	Isojoki 1	—
<i>Alcedo atthis</i>	Espoo 1	Helsinki 1	—
<i>Dendrocopos leucotos</i>	SW 1, SE 2	SW 3, SE 1	SE 1
<i>Sitta europaea</i>	—	Kaarina 1	Kuusamo 1
<i>Prunella modularis</i>	SW 3	Ahvenanmaa 3	—
<i>C. coccothraustes</i>	SW 9, SE 5, NW 2, NE 6	SW 16, SE 38, NW 1	SW 2, SE 40, NE 1
<i>Acanthis flavirostris</i>	SW 1	—	SW 5
<i>A. hornemanni</i>	—	Rymättylä, Varkaus 1	—
<i>Loxia leucoptera</i>	SW 11, SE 4, NW 12, NE 5	SW 4, SE 21	SW 3, SE 13

Myöhästelijöitä: 3.11. *Tringa nebularia* Luviolla, 4.11. *Phylloscopus collybita* Jyväskylässä, 5.11. ja 11.11. *Sterna hirundo* (sama?) Espoossa sekä 11.11. Kristiinankaupungissa, 5.11. *Sylvia atricapilla* (3 yks.) Kuusamossa, 5.11. *Sylvia curruca* Limingassa.

Tällä kertaa en erittele Ahvenanmaan tuloksia, mutta ne osoittavat saman kuin ennenkin (Sammalisto 1978): useimpia lintuja on siellä paljon enemmän kuin muualla Suomen lounaisosissa. Poikkeuksena ovat kanalinnut, joita Ahvenanmaalla ei ole juuri lainkaan. Viime talvena Ahvenanmaa oli kiintoisa toiselta kannalta: siellä oli urpiaisia noin sadannes niiden määrästään samalla leveysasteella maan kaakkoisosissa, ja urpiaistiheys eneni melko tasaisesti etelärannikolla lännestä itään.

Nokkavarpuksen on maassamme runsastunut viime aikoina, mikä on ilmentynyt myös aikaisemmissa talvilintulaskennoissa, mutta varsin selkeästi juuri talvena 1978/79. Seuraavassa asetel-

massa ovat nokkavarpuksen määrät tuhatta reittikilometriä kohden maan neljänneksissä (kaikkien laskentojen keskiarvo kuten kirjosiipikäpylinnunkin osalta):

2	12	N = 120
3	41	

Määrät ovat suurimmat kaakkoisosassa. Kirjoituksessaan v. Haartman (1978) ilmoitti, että hänen tutkimusalueellaan Lounais-Suomessa nokkavarpuksen enentyminen on kaksi kertaa sattunut jalavan poikkeuksellisen antoisaan siemensatoon. Jalavan siemenet putoavat kuitenkin niin aikaisin kesällä, että niitä ei ole lintujen saatavilla enää talvilintulaskennan aikoihin. Ilkka Stén (suull. ilm.) on yrit-

tänyt selvittää, mitä nokkavarpuset söivät viime talvena, jolloin Mikkelin reitillä tavattiin 33 yksilöä. Tarkoin ei asiaa siellä pystytty selvittämään, mutta nokkavarpuset viihtyivät hyvin pajuissa ja koivuissa sekä eräällä rakennustyömaalla, jossa ne poimivat hiekan seasta jotakin. Lars v. Haartman (suull. ilm.) arvelee, että vuoden 1978 poikkeuksellisen runsas siemensato on aiheuttanut kannan voimistumisen, joka ilmenee talvilintulaskennassakin. Mutta miksi nokkavarpuset olivat talvella keskittyneet kaakkoon? Onhan jalavaa toki enemmän lounaassa ja nokkavarpuskannan on siis täytynyt kesällä voimistua siellä, joten luulisi lintujen pysyneenkin siellä.

Jo edellisessä katsauksessani (Sammalisto 1978) huomautin, että talvilintulaskenta-aineistosta, nimenomaan syyslaskennasta, voi saada täydennystä tietoihin myöhään muuttavien lajien muuton loppumisen ajankohdasta. Tarkasteltakoon seuraavaa asetelmaa, jossa syyslaskentakausi (26.10.—10.11.1978) on jaettu kolmia, siten että ensimmäinen jakso on kuuden ja kaksi seuraavaa ovat viiden päivän pituisia.

Laji	Jakso			N
	I	II	III	
<i>Turdus merula</i>	1.2	1.0	0.25	298
<i>T. iliacus</i>	1.2	0.32	0.18	214
<i>Sturnus vulgaris</i>	10	3.1	1.2	2091
<i>Acanthis cannabina</i>	0.98	0.19	0.04	147
<i>Pinicola enucleator</i>	3.4	1.0	0.90	665
<i>Fringilla coelebs</i>	1.1	0.30	0.21	203
<i>Plectroph. nivalis</i>	0.87	0.18	0.07	137

Talven tullessa lintuja tietenkin kuolee tavallista enemmän, mutta on vaikea uskoa, että näin suuri vähentyminen 16 vuorokauden aikana voisi johtua pelkästään kuolevuudesta. Luultavaa onkin, että väheneminen ainakin osaksi aiheutuu myöhästelijöiden muutosta, jota rannikon lintuasemilla on ehkä vaikea havaita, koska muuttajien määrät epäilemättä ovat vähäisiä.

Kirjallisuutta

- V. HAARTMAN, L. 1978: An account of a small population of Hawfinches. — *Ornis Fennica* 55:132—133.
- SAMMALISTO, L. 1974: The status of the Finnish winter bird census. — *Ornis Fennica* 51:36—47.
- SAMMALISTO, L. 1978: Suomen talvilinnut 1977—78 (Summary: Finnish winter birds in 1977—78). — *Ornis Fennica* 55:164—170.